

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
Шехавцова Михайла Олексійовича на тему:
«Формування інформаційної культури студентської
молоді в умовах інформаційно-гібридної війни»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність дослідження. У сучасному інформаційному суспільстві виникають нові форми конфліктів, яких не існувало раніше й які набрали масштабних інтенсивних обертів розвинення загрози для безпеки громадян, суспільства та держави. Потужний захист від викликів інформаційно-гібридних війн може бути реалізований тільки за умови ефективної та обґрунтованої стратегії формування інформаційної культури в громадян держави, що передбачає наявність дієвої системи та відповідних механізмів формування інформаційної культури в населення загалом та студентської молоді зокрема.

В умовах інформаційно-гібридної війни зростає роль віртуальності, з'являється можливість обробляти великі й динамічні масиви інформації, виникають нові соціальні технології керування натовпом, інформаційним суспільством і, відповідно, поведінкою будь-якої особистості. Факт наявності інформаційно-гібридної війни в Україні визначає низку питань на міждисциплінарному рівні для пошуку відповідей, які допоможуть зрозуміти, чому саме існує така ситуація в українському суспільстві, з одного боку, і як протистояти цьому негативному явищу, – з іншого.

Проведене дисертаційне дослідження дозволило автору виокремити суперечності між: вимогами держави щодо рівня сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни та реальним станом інформаційної культури студентської молоді в Україні; необхідністю забезпечення ефективних умов формування інформаційної культури студентської молоді в контексті інформаційно-гібридної війни та недостатньою теоретичною розробленістю цього питання

у вітчизняному науковому просторі; потребою у підвищенні рівня інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни та недостатньою розробленістю науково-методичних засад цього процесу.

Актуальність та практичну значущість дослідження підтверджує також те, що дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ) у межах комплексної наукової теми: «Якість сучасної освіти: теорія, моніторинг, технології» (державний реєстраційний номер 0117U002854). Тема дисертації затверджена вченою радою Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 10 від 27 квітня 2018 року), на підставі витягу з протоколу № 9 від 26.04.2018 р. засідання кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз значного масиву періодичних видань, психолого-педагогічної літератури дозволив окреслити теоретичну основу дослідження, визначити логіку його побудови, що знайшло відображення в структурі дисертації та змісті її розділів. Науковий апарат дисертації окреслено чітко. Предмет вдало визначив домінуючий аспект дослідження. Це посприяло доцільній постановці мети і завдань дисертаційної роботи, переконливо показана наукова новизна і практичне значення результатів дослідження. Визначені компоненти наукового апарату засвідчують, що автор глибоко усвідомлює суть проблеми та можливі шляхи її теоретичного і практичного вирішення.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій та їх експериментальною перевіркою, застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукового дослідження (аналіз, синтез, порівняння,

узагальнення, систематизація, класифікація, спостереження, педагогічний експеримент, статистичне опрацювання експериментальних даних тощо), системним аналізом досліджуваних педагогічних явищ, інструментальною надійності вибраних критеріїв і показників, а також достатньою апробацією результатів.

Позитивної оцінки заслуговує опрацювання дисертантом широкого кола наукових джерел (213 найменування, з них 10 – іноземною мовою) з порушеної проблеми, що дало змогу розкрити міждисциплінарні підходи до проблеми формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни. Обґрунтованість викладених у дисертації теоретичних положень та висновків підтверджується результатами проведених наукових розвідок.

Найбільш суттєвими результатами дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни, а саме таких: 1) підвищення обізнаності студентської молоді щодо пошуку, вилучення та критичного аналізу інформації на засадах критичного мислення шляхом збагачення інформаційно-пізнавальними матеріалами змісту професійної підготовки та позанавчальної роботи; 2) реалізація комплексу волонтерських заходів, спрямованих на формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни під час педагогічної (виробничої) практики; 3) оптимізація формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної через використання сучасних вебтехнологій в освітньому процесі.

Слід відзначити, що отримані результати дослідження мають безсумнівну наукову новизну. Вона полягає насамперед у тому, що: *уперше* з позиції педагогічної науки досліджено процес формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційної

культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни, що передбачають: підвищення обізнаності студентської молоді щодо пошуку, вилучення та критичного аналізу інформації на засадах критичного мислення шляхом збагачення інформаційно-пізнавальними матеріалами змісту професійної підготовки та позанавчальної роботи; реалізацію комплексу волонтерських заходів, спрямованих на формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни під час педагогічної (виробничої) практики; оптимізацію формування інформаційної культури студентів в умовах інформаційно-гібридної війни через використання сучасних веб-технологій в освітньому процесі; *уточнено* сутність і структуру інформаційної культури студентської молоді; *удосконалено* форми й методи формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни, методи діагностики ефективності організації цього процесу в закладах вищої освіти; *подальшого розвитку набули наукові уявлення* про особливості ведення інформаційно-гібридної війни в освітньому просторі, критеріальні ознаки й рівні інформаційної культури студентської молоді.

Результати дослідження Шехавцова М. О. мають також високе *практичне значення*, що полягає у впровадженні в процес фахової підготовки майбутніх учителів спеціальності 014. Середня освіта методичного забезпечення процесу формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

Слід також зазначити, що визначені автором педагогічні умови формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни можуть бути створені в практичній діяльності кураторами академічних груп, заступниками деканів із соціально-гуманітарної роботи для формування у здобувачів умінь і навичок самоаналізу отриманої інформації, яка формується й уточнюється, впливає на свідомість людини, знання технологій критичного переосмислення й обробки отриманої інформації; самооцінки й саморефлексії студентської

молоді стосовно критичного аналізу отриманої інформації; здатності передбачити результат завдяки отриманій інформації на основі самоаналізу ціннісних морально-етичних знань, уявлень, ступеня ціннісного ставлення до отриманої інформації через поведінку та діяльність.

Основні положення та результати дослідження *впроваджено* у навчальний процес Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ); Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк); ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ); Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (м. Харків).

Зазначимо, що уваги заслуговує проведений автором аналіз поняття «інформаційна культура студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни». На основі вивчення наукової літератури Шехавцов М. О. дійшов висновку про те, що інформаційна культура студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни – це особистісна якість, яка виявляється в здатності до самостійного вироблення нових знань на основі отриманої інформації на засадах критичного мислення, загальнолюдських, професійних та національних цінностей.

Схвальної оцінки заслуговує визначення дослідником специфіки організації освітнього процесу в закладах вищої освіти в умовах інформаційно-гібридної війни, яка полягає: в уникненні різного роду маніпулятивних, фальсифікаційних технологій, маскуванні справжніх фактів в умовах інформаційно-гібридної війни; формуванні інформаційної культури студентської молоді, що передбачає розвиток критичного мислення особистості, а як наслідок – зумовлює правильне й адекватне сприйняття інформації студентською молоддю; у потужному захисті від викликів інформаційно-гібридних війн, який може бути реалізований тільки за умов ефективної й обґрунтованої стратегії формування інформаційної культури студентської молоді, що передбачає наявність дієвої системи позанавчальних

заходів з виховної роботи в університеті та відповідних механізмів; в активізації формування національної ідентичності студентської молоді, розвитку ціннісних орієнтацій, національно-патріотичного позитивного ставлення до громадської і професійної діяльності.

На основі сучасних педагогічних підходів (системно-технологічний, культурологічний, соціокультурний, аксіологічний), проаналізованих у дослідженні, дисертантом було визначено структуру інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни. Ця структура включає такі компоненти: ціннісно-потребнісний, когнітивно-комунікативний, інтерактивно-технологічний та критично-рефлексивний.

Привертає увагу обґрунтування автором критеріїв (мотиваційно-аксіологічний, змістовно-процесуальний, прогностично-діяльнісний, аналітико-результативний), рівнів (низький, середній, достатній) та показників сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

Заслуговує схвальної оцінки реалізація педагогічних умов в освітньому процесі закладів вищої освіти, що відбувалося через насичення і збагачення змісту професійної підготовки, зокрема розробку й викладення навчальної дисципліни (за вибором студента) «Інформаційна культура сучасного викладача фізичної культури, а також упровадження спеціальної програми для позанавчальної роботи студентської молоді з формування інформаційної культури в умовах інформаційно-гібридної війни; через реалізацію комплексу волонтерських заходів, спрямованих на формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни під час педагогічної практики; надання можливості майбутнім фахівцям використовувати глибокі знання з обробки і критичного аналізу інформації засобами веб-технологій в освітньому процесі, спрямованих на використання всіх операцій із дотримання їх послідовності та цілковитим усвідомленням дій щодо критичного аналізу нової інформації.

Зазначимо, що під час проведення дослідження Шехавцовим М. О. експериментально перевірено ефективність визначених педагогічних умов формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни та доведено наявність позитивної динаміки в рівні її сформованості в майбутніх вчителів в процесі їхньої підготовки за спеціальністю 014. Середня освіта. Рівень сформованості інформаційної культури студентської молоді визначався за допомогою використання визначених критеріїв, показників та рівнів, а також відповідних діагностичних методів (анкетування, вхідне й вихідне тестування тощо).

Отримані результати проведеного дослідження засвідчили, що реалізація обґрунтованих дисертантом педагогічних умов формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни дійсно сприяє підвищенню рівня сформованості цієї культури в майбутніх фахівців.

Позитивної оцінки заслуговують додатки, у яких представлено методики для інформаційно-психологічних тренінгів.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Наукова робота складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 14 додатків та списку використаних джерел. Цей список містить 213 назв, із них 10 – іноземною мовою. Структура дисертації є логічною й дає змогу послідовно розкривати в тексті виконання поставлених завдань.

Основні положення дослідження достатньо апробовані на науково-практичних конференціях різного рівня і висвітлені в 15 наукових публікаціях, серед яких: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті в закордонних наукових виданнях, 7 тез і матеріалів доповідей апробаційного характеру.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Шехавцова М.О., вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження й побажання, які виникли в процесі

рецензування роботи та вимагають окремих пояснень:

1. У підрозділі 1.1 автором докладно аналізуються різні точки зору науковців щодо визначення поняття «інформаційна культура». Однак вважаю, що цей матеріал треба було б подати в більш систематизованому й узагальненому вигляді.

2. Теоретично обґрунтовуючи другу педагогічну умову, автор пропонує реалізацію комплексу волонтерських заходів. Варто було більш чітко розкрити, яким чином зазначена умова забезпечує формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

3. Учасниками педагогічного експерименту стали здобувачі чотирьох закладів вищої освіти, із них – два переміщених за роки війни університети. Дисертація значно б виграла, якби автор дисертації більш ґрунтовно розкрив особливості реалізації визначених педагогічних умов у цих закладах освіти.

4. На мій погляд, у структурі дисертації спостерігається певна диспропорція в обсязі першого та другого розділу дисертації. Доцільно було матеріал дисертації розбити на три розділи, у першому з яких розкрити суть та зміст інформаційної культури молоді в умовах інформаційно-гібридної війни, у другому – висвітлити стан розробленості проблеми формування цієї культури у студентської молоді в закладах вищої освіти та теоретично обґрунтувати педагогічні умови успішного здійснення цього процесу, а в третьому розділі – проаналізувати організацію та результати експериментальної перевірки цих педагогічних умов.

5. У дисертаційній роботі варто було уточнити, як саме формувалися експериментальні та контрольні групи для проведення педагогічного експерименту.

Однак висловлені зауваження мають рекомендаційний характер та є додатковим доказом самостійності індивідуального науково-пошукового стилю дисертанта.

На підставі викладеного зроблено *загальний висновок* про те, що

дисертаційне дослідження Шехавцова М.О. «Формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни» є самостійною, завершеною науковою роботою, яка відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також вимогам пунктів 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167), а її автор – Шехавцов Михайло Олексійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та
інноваційної педагогіки
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Н. О. Ткачова

